

TRANSCRIPTIE INTERVIEW MET J. VERMEER-ZAALBERG, 5 MAART 2019

Bijzonderheden: Het gesprek wordt gevoerd in de huiskamer met haar echtgenoot op de achtergrond. Hij is niet bij het gesprek betrokken, maar af en toe vraagt mevrouw dingen aan hem die ze zich niet meer zo goed herinneren kan.

Inhoudsopgave:

Pag. 2: beroep en werkzaamheden vader
Pag. 3: overlijden jongste zus
Pag. 4-5: lagere schoolperiode
Pag. 6-7: beschrijving ouders
Pag. 8: overgang lagere school naar huishoudschool
Pag. 9: doop in de Remonstrantse kerk
Pag. 10: sportverenigingen
Pag. 11-12: huishoudschool en eerste banen
Pag. 13-14: kennismaking, verkering, verloving met echtgenoot
Pag. 15: bezoek ouders aan sociëteit Minerva
Pag. 16: zoeken naar woning en inwoning
Pag. 17: verbouwing Leiden en verhuizing naar Valkenburg
Pag. 18: geboorte twee dochters
Pag. 19: schoolperiode kinderen
Pag. 20-22: mevrouw gaat weer werken
Pag. 23: sport en terugkeer naar Leiden
Pag. 24-27: oorlogsherinneringen
Pag. 28-29: winkels in de buurt van het Kort Rapenburg in die tijd
Pag. 30: Remonstrantse kerk
Pag. 31: armoede schoonmoeder (weduwe)
Pag. 32: overlijden schoonmoeder
Pag. 33: steun schoonmoeder
Pag. 34-35: ouders vader en afsluiting

Transcriptie:

I-1: U vertelde de vorige keer [in het kennismakingsgesprek] dat u in een gezin met drie meiden bent groot geworden. Uw vader had een brood- en banketzaak.

G: Als chef werkte hij bij de LBF.

I-1: Wilt u daar iets meer over vertellen?

G: Wij hadden natuurlijk beneden waar wij woonden, op het Kort Rapenburg [nr. 16], beneden de bakkerij, en daar werd brood vanuit vervoerd, de fabriek. Die had nog meer zaken in de Morsstraat [nr. 53], de Korevaarstraat [nr. 51] en op de Mare [Korte Mare 8]; daar ging natuurlijk ook het brood heen, en je had natuurlijk de lopers langs de deuren.

I-1: Die liepen met brood langs de deuren, die ventten het uit?

G: Precies, en mijn vader, hard werken natuurlijk toen. In die tijd. Alles was nog handmatig. Appelbeignets. Appels draaien daarvoor, dat moesten ze allemaal klaar hebben. Voor de Kerst en Oud en Nieuw. Dus mijn vader werkte in december eigenlijk dag en nacht. En zo waren er natuurlijk meer van die mannen die in de fabriek werkten, die dag en nacht werkten.

I-1: En werd u er als kinderen ook in gezet? Moest u ook mee klusjes doen?

G: Ja, dan sliepen we en dan kwam mijn vader naar boven en die riep dan: “Opstaan, want er zijn weer een paar zieken”, en dan werden we uit bed gehaald en dan moesten we appels schillen voor de Oud en Nieuw. En ik heb ook vrijwilligerswerk gedaan, nou ja, vrijwilligerswerk. Ik heb ook geholpen om een paar centen te verdienen in de banketbakkerij, koek inpakken en dichtsealen en dat soort dingen.

I-2: En dat was in de fabriek op de Mare?

G: En dat was in de fabriek op de Mare [Nieuwe Mare 1].

I-2: En daar werkte uw vader ook?

G: Daar werkte mijn vader ook en mijn moeder stond in de winkel op het Kort Rapenburg.

I-1: Want er was een winkel op het Kort Rapenburg en uw vader werkte in de fabriek? En daar stuurde hij de mensen aan, de lopers?

G: Ja, mijn vader was daar gewoon chef. Je had daar natuurlijk een directeur boven, en daar door het kantoor werd alles gestuurd. Dat werd daarzo gedaan.

I-1: En u was het middelste kind, he?

G: Ja, ik was de middelste.

I-1: En uw zus boven u, hoeveel jaar was die ouder?

G: Twee jaar ouder [Jansje Johanna, geb. 6-9-1936, gehuwd met Geert Henzen].

I-1: En u had nog een zusje daaronder en hoeveel jaar jonger?

G: Die was vier jaar jonger [Hendrika, geb. (voor) 27-2-1943, gehuwd met J.N.C. Nagtegaal].

I-1: En die is overleden?

G: Die is overleden.

I-1: En hoe oud was u toen?

G: Wanneer is onze Rina nou overleden? In 2007, geloof ik.

I-1: Toen was u geen kind meer.

G: Nee, en zij ook niet, zij was ook getrouwd en kinderen.

I-1: Toen was u geen kind meer. U was al lang en breed volwassen. U ging naar school, ook op het Kort Rapenburg, meen ik?

G: Neen neen, op het Rapenburg, op de kleuterschool.

I-1: Want er was al een kleuterschool in die tijd?

G: Op de hoek van het Rapenburg en [bij] de Doezastraat had je een kleuterschool [Haanstra kleuterschool, Rapenburg 129-133] en daar heb ik op kleuterschool gezeten, en van daar ben ik naar de Aalmarktschool [later: Lucas van Leydenschool, Aalmarkt 9-10] gegaan, daar heb ik dan de eerste klas doorlopen, en toen ben ik naar de Langebrugschool [Langebrug 62] gegaan.

I-1: En vanwaar die overgang van de ene naar de andere school?

G: Omdat ik de Aalmarktschool niet bij kon houden.

I-1: En wat voor school was dat? Een katholieke?

G: Nee hoor, gewoon, een algemene openbare school.

I-1: En toen bent u op de Langebrugschool terecht gekomen en wat was dat voor school?

G: Dat was een wat rustigere school, ook een openbare, en daar had je dan een boven- en een benedenschool. Dat had je nog in twee delen en ...

I-1: U bedoelt een bovenverdieping?

G: Nee, ook eerste klas tot zes. En dan had je een benedenschool. En ik heb op de benedenschool gezeten.

I-1: En wat was dan die benedenschool?

G: Dat was ook gewoon voor lange mensen [nagevraagd bij mevrouw Vermeer weet ze niet meer wat ze gezegd zou kunnen hebben en blijft het een onverstaanbaar woord].

I-1: Van klas een tot en met zes beneden en boven? En waarom hadden ze dat zo ingedeeld?

G: Geen idee; dat was vroeger zo, denk ik. [dat was goedkoper; bespaarde op funderingskosten en enkele vertrekken, zoals de gymzaal, konden gemeenschappelijk zijn]

I-1: Echt waar? Ik heb er nog nooit van gehoord. En hoe groot was die klas dan waar u in zat? Hoeveel kinderen zaten er in ongeveer?

G: Ja, in mijn ogen waren het er 25 of zo.

I-1: Toch wel?

G: Ja, het waren vrij grote klassen.

I-1: En hoe vond u het op school?

G: Ik vond het vreselijk. Ik zou nu wel terug willen, maar ik vond het toen vreselijk.

I-1: En wat vond u er zo vreselijk aan?

G: Nou, ik kon niet echt helemaal goed meekomen. Ik heb ze wel allemaal doorlopen, maar ik ben een keer blijven zitten in de vierde. En toen heeft de leraar me ook op een krukje gezet, dat ik bleef zitten.

I-1: Dat was ook een soort schande om op dat krukje te moeten zitten?

G: Ja, ja.

I-1: Werd u voorin in de klas gezet? Dat deden ze vroeger? [Algemene verontwaardiging]

G: Ja, dat was heel leuk. Maar goed, dat is gebeurd.

I-1: En daar hebt u geen last meer van?

G: Nou nee hoor; ik kan het alleen niet uitstaan, je voelt je zo vernederd.

I-1: Ja, daar kan ik me iets bij voorstellen. Dat doe je niet met een kind. Maar dat zijn van die dingen die we graag willen weten. Dat is interessant om te weten, want dat kun je je nu niet meer voorstellen, maar vroeger gebeurde dat dus.

G: Je werd ook nog lang in de hoek gezet.

I-1: En had u vriendinnetjes of vriendjes op die school?

G: Ik had wel vriendinnetjes.

I-1: Dat wel?

G: Ja, verschillende vriendinnetjes, want de ene keer ga je met die mee, en de andere keer ga je met die mee, en dat was andersom ook, en dan kwamen ze bij ons thuis. Heel veel bij ons thuis.

I-1: Want uw moeder was heel hartelijk?

G: Ja, alles kon bij mijn moeder.

I-1: Alles kon bij uw moeder?

G: Ja, alles kon.

I-1: Wat kon er bijvoorbeeld allemaal?

G: Nou ja, alles eigenlijk, blijven slapen en dan gingen mijn vader en moeder op een maandagavond kaarten bijvoorbeeld. Nou, vriendinnetjes kwamen en dat vond ze allemaal prima.

I-1: En daar hebt u ook nog een goed gevoel over?

G: Ja hoor; mijn moeder was heel makkelijk toen. Trouwens, mijn vader ook, anders zou het niet gekund hebben. Maar nee, we hebben altijd veel mogen doen thuis. Maar mijn vader was ook zo, hoor. Dat was ook een hele vrije man.

I-1: Dat gevoel hebt u overgehouden van uw opvoeding, van vrije mensen bij wie heel veel kon?

G: Want mijn vader, op het Noordeinde had je een Militair Tehuis natuurlijk, een kazerne, en als hij dan met Oud en Nieuw een jongen zag lopen, tikte hij tegen het raam en die werd naar binnen gehaald, want Oud en Nieuw kon je niet alleen vieren. Dat zat dan weer bij ons binnen.

I-1: Wildvreemde mensen eigenlijk?

G: Ja hoor [lachend], we hebben toestanden bij ons meegemaakt thuis. [Gelach]

I-1: Wilt u iets vertellen over die toestanden?

G: Nou, mijn vader was daar vrij makkelijk in. Die ging 's morgens vroeg al naar de zaak en een keer hebben wij meegemaakt dat wij bij mijn moeder in bed moesten slapen, want we hadden een man met twee vrouwen zien staan op de Beestenmarkt, en het stortregende en onweerde en mijn vader zei: "Kom maar bij ons thuis slapen", dus wij moesten uit bed, voor die drie.

I-1: Wildvreemde mensen?

G: Wildvreemde mensen.

I-1: Zo'n groot hart had uw vader eigenlijk?

I-2: Heel bijzonder in die tijd en nu zou het haast niet meer voorkomen, denk ik.

G: Nee, dat haal je niet in je hoofd. Nee, en we hebben het ook meegemaakt, stonden we met z'n allen klaar om naar het strand te gaan fietsen; mooi weer. Nou, daar loopt een stel met een leuke band, met een brommer. "Nou, kom maar mee, maak ik wel even". Nou, wij zijn nooit op dat strand geweest. En dat stel is lekker gaan zeilen. Dat was mijn vader. Daardoor is hij ook, denk ik, in de oorlog opgepakt, want dat heb ik toen verteld dat hij brood uitdeelde aan die kindertjes van de Aalmarktschool, en dat mocht allemaal niet natuurlijk. En toen is hij ook opgepakt. Voor een paar uur, maar hij ging wel voorbij voor ons op het Kort Rapenburg, tussen twee soldaten in.

I-1: Dat hebt u gezien?

G: Ja, en dan breekt je hart, hoor.

I-1: Dat moet heel moeilijk geweest zijn om mee te maken. Zeker omdat u niet wist wat er zou gebeuren? Na een paar uur weer vrijgelaten zou worden.

G: Nee, dat wist je niet.

I-1: Maar ook als hij wist dat hij er narigheid mee zou krijgen, dan stond hij toch voor een ander klaar?

G: Ja, hij stond altijd voor een ander klaar. Hij was nooit bang.

I-1: En als u daar achteraf op terugkijkt, denkt u dan: wat goed dat iemand zo in het leven staat, of hoe kijkt u er op terug?

G: Nee, dat vond ik heel goed van hem.

I-1: Dat vond u heel goed van hem?

G: Ja, dat vond ik heel goed van hem, dat die dat heeft gedaan. En ook later, want altijd voor anderen klaar staan. En hij riep altijd: "Wie goed doet, goed ontmoet". Nou, ik ben dat nog niet tegengekomen.

I-1: Hij wel?

G: Nee, ook niet echt, nee, nee. Hij heeft wel een goed leven gehad daarna, en financieel is het natuurlijk allemaal minder, maar we zijn er toch groot door gekomen.

I-2: Heeft hij tot zijn pensioen bij de LBF gewerkt?

G: Ja, maar, ze woonden toen natuurlijk nog wel op het Kort Rapenburg, maar we hadden geen douche, geen balkon, en boven de kolen natuurlijk, dus het was heel ongeriefelijk eigenlijk, met z'n allen in een bad. Nou ja, u hebt die verhalen natuurlijk wel eens gehoord. En toen konden ze een huis krijgen hier aan het Bizetpad. Toen waren ze nog vrij jong hoor, tenminste in mijn ogen.

I-1: Dat was de eerste uitbreiding toen na de oorlog? Of heb ik het dan verkeerd?

G: Het Bizetpad, neen neen, dat staat er nog niet zo lang, want wij waren al getrouwd dat ze daarheen verhuisd zijn, maar in onze ogen waren ze toen nog jong, maar toen kregen ze een badkamer en een mooie keuken en ze hadden een heerlijk balkonnetje, dus daar hebben ze nog wel een paar jaar van genoten.

I-1: Even terug, en toen kwam u van die school en toen bent u naar de huishoudschool gegaan?

G: Ja.

I-1: En waar zat de huishoudschool?

G: Op het Rapenburg [nr. 23].

I-1: Ik wil nog even terugkomen op iets wat u vertelde. U zei dat uw vader alles voor anderen over had. Gingen uw ouders naar de kerk?

G: Nee, nee.

I-1: Nee, ze gingen niet naar de kerk?

G: Nee, ze waren niet kerks.

I-1: En u bent ook niet op een zondagsschool geweest?

G: Ik ben de eigenlijk de enige die gedoopt is, in de Remonstrantse kerk.

I-1: Maar toen was u al volwassen, niet door uw ouders gedoopt?

G: Nee, toen was ik nog thuis. Ja, toen was ik nog thuis, toen had ik een tante en daar ben ik mee naar de kerk gegaan, en dat vond ik zo interessant en toen ben ik ook gedoopt, maar toen kwam ik aan mijn man en die zijn moeder was helemaal anti, dus die heeft gauw de kerk afgezegd voor me.

I-1 en I-2 [even door elkaar]: En hoe oud was u toen?

G: Nou, hoe oud was ik toen. Nou, we waren al getrouwd.

I-1 en I-2: Ja, maar dat u gedoopt werd?

G: Dat zou ik na moeten kijken.

Echtgenoot: Nou, vijf, zesentwintig. [dus ca. 1963]

I-2: O, zo laat?

I-1: Ja, dat is volwassendoop. Dat doen ze bij de Remonstranten. Daar dopen ze geen kinderen. [niet Remonstranten, maar Doopsgezinden]

I-1: En was u lid van een vereniging toen u kind was?

G: Concordia toentertijd. En dat vond ik erg leuk.

I-1: En dat was atletiek?

G: Nee. En daarna ben ik naar atletiek gegaan. Dit was echt gym, bruggen enz.

I-2: En was dat ook ergens in de buurt?

G: Nou, dat was op de Pieterskerkgracht. Ik denk dat die gymzaal er nog wel is.

I-1: Ja, die is er nog.

G: Ja, daar gingen we naar de gym en later ben ik naar de atletiek gegaan.

I-2: In het Leidse Hout? Bij welke vereniging, want er waren er twee, geloof ik?

G: Ja, toen heb ik bij Nieuw Brunhilde gezeten. Nieuw Brunhilde. Later is dat AVHolland geworden.

I-1: Want de sport is wel een beetje als een rode draad door uw leven heen gelopen, he?

G: Ik moest van mijn vader op korfballen, dat moest, en dat vond ik vreselijk, maar ik heb dat wel een poosje uitgezongen en als ik uitgenodigd werd dan verstopte ik die kaarten, want dan had ik geen zin, dus ...

I-1: En waarom vond u het vreselijk?

G: Ik vond korfballen helemaal niet leuk.

I-1: En het moest toch van uw vader?

G: Ja.

I-2: En waar was dat dan?

G: Dat was Fluks.

I-2: Op de Zoeterwoudsesingel?

G: Ja, dat zat op de Zoeterwoudsesingel.

I-1: En waarom was dat zo belangrijk voor uw vader? Want u had er zo'n hekel aan en toch moest het van hem?

G: Een beetje sporten vond hij ..., want hij was zelf een voetbalman, dus hij vond sporten wel erg belangrijk. Deed er niet toe of we het leuk of niet leuk vonden. Moest gewoon en je ging gewoon.

I-1: Ja, u ging gewoon en uw zusjes gingen ook?

G: Mijn oudste zus heeft ook gekorfbald, mijn jongste zus niet. Dus met z'n tweeën daarheen.

I-2: Maar met uw ouders hebt u altijd op het Kort Rapenburg gewoond?

G: Ja, mijn ouders zijn daarvandaan ook verhuisd naar het Bizetpad.

I-1: En die huishoudschool, hoe vond u het daar? Prettiger dan op de Lagere School?

G: O ja, ik vond het heerlijk, heerlijk.

I-1: En wat maakte het verschil dat u het daar zo goed naar uw zin had?

G: Nou, toch je eigen ding doen, in het huishouden, je ging koken, en je moest kamers schoonmaken voor die leraressen die daar woonden, en dat vond ik leuk.

I-1: Dat vond u leuk?

G: Ja, dat vond ik leuk.

I-1: En met die meiden onderling had u ook een goed contact?

G: Ja, prima.

I-1: Want hoeveel jaar hebt u er op gezeten?

G: Nou, ik denk ook een jaar of vijf, zes. Ja, ik heb het van het begin aan tot het eind uitgezongen.

I-1: En toen was u een jaar of achttien toen u er af kwam?

G: Ja, en toen wilde ik eerst doorgaan voor naaister, want dat vond ik ook wel leuk, maar toen ben ik er toch af gegaan, want ik dacht: het is eigenlijk wel goed zo.

I-1: En wat hebt u daarna gedaan?

G: Toen ben ik naar het CBR gegaan.

I-1: CBR?

Echtgenoot valt in: CBS.

G: CBS? Voor de statistiek. Kaarten ponsen, met de hand, maar dat heb ik een jaar volgehouden en toen ben ik daar weggegaan.

I-1: En toen reisde u op en neer, want u woonde gewoon nog thuis?

G: Ja, en met de Blauwe Tram gingen we naar Den Haag.

I-1: Want die reed toen nog?

G: Ja, die reed toen nog.

I-1: En hoe lang deed u daar dan over?

G: Een half uur, een kwartier.

I-2 valt in: Ja, ik weet dat mijn vader ook met de Blauwe Tram naar Den Haag ging.

I-1: En toen hebt u een andere baan gevonden?

G: Ja, toen heb ik bij Smittenaar gewerkt op de Korevaarstraat, een parfumerie, en dat vond ik helemaal erg leuk. [P.H. Smittenaar, sedert 29-8-1929 Korevaarstraat 34]

I-1: Als verkoopster?

G: Als verkoopster. En daar heb ik een heleboel geleerd. Van die mijnheer...

I-1: Wat leerde u bijvoorbeeld?

G: Met de kassa omgaan. Met geld: als je een stuiver of vijf cent bijkreeg, wat je dan terug moest geven. Dat klinkt heel dom, maar daar wist ik helemaal niks van af. Nu wel hoor.

[Gelach]. Maar dat vond ik heel erg leuk. Ik heb verschillende baantjes gehad. En daar heb ik een jaar of vijf, zes gewerkt. Daar kregen we ook cursussen, in Den Haag, en dat was heel erg leuk.

I-1: Over parfums?

G: Ja, over parfums en over opmaken. Over make-up en over wat goed was en niet goed was voor je huid. Ja, allemaal dat soort dingen en dat vond ik heel erg leuk.

I-1: En dat kreeg u vergoed van de baas om zo'n cursus te mogen doen?

G: Ja. En dan gingen we ook met de Blauwe Tram.

I-1: U zegt: wij; dat deed u met meerdere verkoopsters?

G: Ja, met collega's. En ik ben daar ook een keer opgemaakt, want je moest elkaar natuurlijk ook opmaken. Toen met de Blauwe Tram terug en toen naar huis, ja.

I-1: En toen kreeg u sjans?

G: Nee. Mijn vader was daar niet blij mee; ik kwam helemaal opgemaakt thuis. En dat paste helemaal in die tijd niet.

I-1: Dat vond hij niet goed?

G: Nee, dat vond hij helemaal niet leuk.

I-1: U wel, maar hij niet. En hoe ging dat? Want u kreeg een salaris natuurlijk. En moest u dat helemaal afgeven? Of betaalde u kostgeld? Hoe ging dat?

G: Ja, ik betaalde wel kostgeld.

I-1: U betaalde wel kostgeld? En dan had u nog voldoende zakgeld over om ...

G: Ja, een beetje.

I-1: Want u ging uit in die tijd?

G: Nee, nee.

I-1: Want wat deed u dan in het weekend?

G: Ja, ik ging naar het voetbal kijken, met mijn vader mee.

I-2: En welke vereniging was dat?

G: Dat was UVS en die zaten toen nog op de Wassenaarseweg. Waar nu het ziekenhuis gedeeltelijk staat. De Gele Tram ging daar voorbij naar Wassenaar toe.

I-1: En dan ging u met uw vader naar UVS kijken en u zat zelf op atletiek?

G: Ja, dat was doordeweeks en zondags natuurlijk naar het voetbal kijken.

I-1: Iedere zondag?

G: Ja, vaak wel. Of ze moesten uit voetballen en dan ging ik niet mee.

I-1: Maar bij thuiswedstrijden ging u altijd mee?

G: Tot ik aan hem kwam, en dan ging ik altijd mee.

I-2: Dat was via de voetbal dat u elkaar leerde kennen?

G: Ja, en mijn vader ook, mijn vader is overal de schuld van. [Hartelijk gelach].

I-1: Want hoe ging dat dan? Hoe leerde u via uw vader uw man kennen?

G: Nou ja, mijn vader had hem natuurlijk een keer in het eerste zien staan. Nou goed, mijn eerste verkering ging uit na anderhalf jaar en daar had ik niet zoveel verdriet van. Maar goed, je probeert weer aan een ander te komen. Maar goed, de Blauwe Tram ging voorbij en die stopte bij ons voor de deur op het Kort Rapenburg, en daar ziet mijn vader hem zitten. "Kom jongen, kom binnen", en hij komt naar binnen en zo is het eigenlijk gekomen.

I-1: En hij viel dus ook meteen bij uw vader in de smaak?

G: Ja.

I-2: Hij kon aardig voetballen?

G: Ja, hij kon aardig voetballen. [Gelach].

I-1: En toen hebt u een aantal jaren verkering met elkaar gehad, u bent verloofd?

G: We zijn officieel verloofd. Kon ook allemaal bij mijn moeder boven. Op het Kort Rapenburg hadden we ook een vloer; als er veel mensen waren, nou, dat we nooit door de vloer gezakt zijn. Nou, als er kennissen waren. Dan konden ze het zo vertellen. En vreselijk veel feesten gehad bij mij thuis.

I-1: En wie organiseerde die dan? Uw moeder?

G: Nou, wie er zin in had. En zeker met Oud en Nieuw, mijn vader en moeder natuurlijk, dan waren er ook altijd een heleboel mensen. Mijn vader en moeder waren ook de eerste man en

vrouw, met nog een stel, die voor het eerst in de universiteit kwamen op de Breestraat. Dat was alleen voor studenten.

I-1 en I-2: Op Minerva?

G: Dat was alleen voor studenten. Daar mochten absoluut geen vrouwen bij, en mijn vader en moeder en nog een ander stel, dat waren de eerste vrouwen die daar binnen mochten.

I-2: In Minerva. Dat was nog voor de brand, denk ik.

G: Ja, dat was nog voor de brand.

I-1: En op welke basis kwamen ze daar dan binnen? Hoe kwamen ze daar dan binnen?

G: Nou, wij woonden natuurlijk op dat Kort Rapenburg. En daar hadden wij om het hoekje [van de Boommarkt, nr. 8] ook een kroeg zitten, waar de studenten alleen kwamen. Hoe ze heetten, weet ik niet meer. En daarnaast had je Palthe, die stomerij [nr. 6, Depot Gebr. Palthe, B. Drees]. En op die hoek had je een kroeg. Niemand weet het eigenlijk meer. Ik vind dat zo jammer. Ik heb nog een foto waar die kroeg op staat, een beetje, en daar zaten de studenten en dan liepen ze met pijpen en met ijs, want dat ijs moest gekoeld worden, en zo is mijn vader een beetje in de pul gevallen bij die studenten.

I-1: Zo kwam dat?

I-2: En wat was dan de reden dat ze bij Minerva naar binnen mochten?

G: Nou, dat kwam ook met Oud en Nieuw, dat er twee studenten bij ons thuis waren. Och, ik weet het allemaal niet meer zo.

I-1: Want het is wel een bijzonder verhaal dat u vertelt.

G: Maar dat zijn de eerste dames die daar binnen zijn geweest.

I-1: Maar ook de eerste niet-student, want uw vader was natuurlijk ook geen student. En dat er dan nog vrouwen mee mochten, was helemaal bijzonder. En die kroeg is eigenlijk het enige aanknopingspunt?

G: Ja, het enige.

I-1: Omdat uw vader daar babbeltjes had met die studenten, en ze vonden hem een aardige man, en toen hebben ze hem eens een keer uitgenodigd?

G: Ja, uitgenodigd.

I-1: En bent u daar toen ook wel eens binnen geweest?

G: Nee.

I-1: Het was alleen beperkt tot uw vader en moeder?

G: Ik denk dat dat een of twee keer gebeurd is. Ik weet dat ze de eersten waren.

I-1: En die kroeg, is dat de plek waar nu die bank zit, want er zit nu een bank, geloof ik?

G: Nee, aan de andere kant. Vroeger De Nie op de hoek [met de Boommarkt, nr. 10] en op die andere hoek had je de kroeg en dan had je Palthe, en dan Koolen, dat was een groenteboer [G. Koolen, winkel Westlandia, nr. 4], en daarnaast kreeg je het Wolhuis [nr. 2, mw. W.M. van Zoest-Loeber].

I-1: Dat weet ik niet meer.

I-2: Het komt me wel vaag bekend voor, maar ik kan het me niet meer herinneren.

G: En die kroeg, die is toen afgebroken en die is toen gedeeltelijk bij Palthe getrokken. En toen is de straat ook breder geworden.

I-1: Dat was in die tijd?

G: Ja.

I-1: Nu even terug, want uw vader roept: "Joh, kom eens even binnen". [Lacht hartelijk]; allebei verwoede voetballers. En zo is het gekomen en hoelang hebt u toen ongeveer verkering gehad?

G: Heel lang, he Herman [wendt zich tot haar man die in de kamer zit].

I-1: Te lang, als ik u zo hoor.

G: Een jaar of vijf, zes, zolang, zoiets.

I-2: Was dat omdat er geen woning was?

G: Ook, ook.

I-1: Er moest ook gespaard worden voor uw uitzet of zo?

G: Nou, je ging eerst verloven. Dat ging zo in die tijd: eerst verloven en dan sparen. En toen zijn we na jaren op zoek gegaan naar een huis en toen kwamen we bij de Protestantse Christelijke Woningbouwvereniging, die zette toen hier de Jaques Urlus neer.

I-1: En over welke tijd hebben we het dan ongeveer, mevrouw Vermeer?

G: 1962, '63? Ja, toen is de Jaques Urlus daar gebouwd, ja. En daar hadden we ons voor ingeschreven, en we moesten toen 25 gulden toentertijd betalen, en als we geen huis zouden krijgen, zouden we dat terugkrijgen. En we hebben nooit een huis gekregen, maar het geld ook nooit meer gezien. Maar dat geeft niet, maar we hebben een hele tijd lopen zoeken, en toen zijn we bij zijn moeder in gaan wonen op de Maresingel [Christina Riebeek, wed. Andries Vermeer, nr. 41A].

I-1: Want er was geen eigen woning te krijgen, want zo hoog was de woningnood toen. Toen bent u getrouwd en bij uw schoonmoeder in gaan wonen?

G: Hadden we een kamer boven en hadden we een keukentje laten maken. En mijn schoonmoeder beneden.

I-1: En waar was dat ergens?

G: Op de Maresingel.

I-1: Op de Maresingel. En accordeerde dat met elkaar?

G: Ja hoor, prima.

I-1: Want u kon goed met uw schoonmoeder opschieten?

G: Ja, heerlijk, ja; ik had een hele lieve schoonmoeder.

I-1: En u woonde boven met z'n tweeën en uw schoonmoeder alleen beneden, want uw schoonvader was er niet meer?

G: Toen hij [wijst op haar man] drie was, is hij overleden [overl. Oegstgeest 30-3-1945, koffietenthouder]. En ze is altijd alleen gebleven [overl. 27-7-1987].

I-1: En dat accordeerde goed. U had geen ruzie en u had ook uw eigen gedoetje, begrijp ik.

G: En mijn schoonmoeder was ook zo. Als er iets was, dan kreeg je hem ook recht voor je raap. En dat vond ik wel fijn.

I-1: Dan wist u meteen waar u aan toe was?

G: En dat kon bij haar ook, dus dat scheelde [lacht].

I-1: Ja, is prettig als het over en weer kan, toch?

G: Ja, je kon meteen zeggen waar het op staat.

I-1: En hoelang hebt u toen zo ingewoond?

G: Toen hebben we een jaar of twee, drie, ingewoond. Bij mijn schoonmoeder toch wel.

I-2: Zonder kinderen?

G: Nee, toen is mijn oudste dochter nog geboren op de Maresingel en toen kwam mijn Oom Piet van de kruidenierswinkel van Lacourt van de Hoge Rijndijk [Rijndijkstraat 1] en daar beneden bij hem kwam een huis vrij en of wij dat wilden opknappen en dan konden we het huren van hem. Nou, wij helemaal blij natuurlijk. En toen kwamen we daar binnen. Het leek wel of daar brand was geweest. Een hele vuilopslagplaats in de tuin, en dat was een tuin van dertig meter, dus dan weet je wel wat voor [onverstaanbaar woord] we hadden. Dus dat is allemaal gebeurd en daar hebben we twaalf maanden gewoond. En toen zakten we door de vloer, zo vochtig was het. En hij werkte in Valkenburg en toen zei zijn baas: "Joh, hier staat een huis vrij, kom maar hierheen". Dus we hebben nog een paar jaar in Valkenburg gewoond.

I-1: Dus toen bent u naar Valkenburg verhuisd en om die reden eigenlijk omdat het zo'n heel smerig huis was op de Hoge Rijndijk?

G: Nou, we hadden het helemaal vernieuwd, maar het was zo vochtig. En dat is niet overdreven. Als je 's avonds de schoenen in de kast zette: de andere dag waren ze groen. Zo nat was het.

I-2: En dat was op de Hoge Rijndijk?

[Gepraat door elkaar, niet te verstaan]

G: Ja, dat was de kruidenierswinkel van mijn oma, aan de overkant.

I-1: Dat was dus eerst de kruidenierszaak van uw opa en oma [Hendrik Lacourt en Jansje Viele, die in 1976 100 jaar oud werd en overleed 30-11-1978] en toen is uw oom erin gekomen?

G: Ja, hun zoon is erin gekomen en die heeft het toen overgenomen.

I-1: En die heeft toen aangeboden: "Jullie kunnen hier in komen wonen, maar dan moet je het zelf verbouwen". En dat hebt u toen gedaan, wat niet wegnam dat u door de vloer zakte?

G: Ja, zijn we maanden mee bezig geweest, met die verbouwing. Maar goed, dat is allemaal gebeurd.

I-1: Maar dat was wel een hard gelag, dat u daar maanden mee bezig was geweest en toen alsnog door de vloer zakte?

G: Vreselijk, vreselijk. En het was zo'n leuk huis ook, ja, het was een heerlijk huis. Maar het was ook te klein geweest als we twee kinderen hadden gehad. Grote kamer, grote keuken, tuin van dertig meter, maar één slaapkamer.

I-1: En toen zei de baas van uw man: "Kom maar in Valkenburg wonen", want uw man werkte al in Valkenburg. En wat deed uw man in Valkenburg?

G: Kantoorwerk, boekhouder.

I-1: En daar kon u makkelijk een huis...?

G: Daar stond een huis vrij van de zaak en dat hebben wij toen gehuurd.

I-1: En hoelang hebt u daar toen gewoond?

G: Daar hebben we toen 23 jaar gewoond, in Valkenburg.

I-1: En daar is toen uw tweede dochter geboren, in Valkenburg?

G: In die nacht van de Hoge Rijndijk naar Valkenburg is mijn dochter in het ziekenhuis geboren.

I-1: In de nacht van de verhuizing? Dat had u goed uitgemikt!

G: Daar heb ik zelf helemaal niks aan hoeven te doen.

I-1: Want, vertel eens.

G: Nou, ik ging naar het ziekenhuis en zij gingen verhuizen [onverstaanbaar woord] en toen kwam ik in een opgemaakt bedje in Valkenburg.

I-1: Want dat was toen allemaal in orde gemaakt door uw man?

G: Ja, was super.

I-1: En toen hebt u met twee kinderen en uw man 23 jaar in Valkenburg gewoond?

G: Ja, ja.

I-2: En u werkte toen niet?

G: Nee, toen niet, want die kinderen waren nog klein, ben ik niet gaan werken. En ze zijn alleen op kleuterschool in Valkenburg geweest en toen ze naar de grote school gingen, bracht ik ze elke dag naar Leiden. Zaten ze hier bij de ELS, in Leiden, op het Noordeinde.

I-1: De Eerste Leidse Schoolvereniging, die nu in de P.C. Hoofstraat zit?

G: Ik zeg altijd Vondellaan.

I-1: Ja, daar is het een zijstraat van.

G: Ja, die hebben wij daar nog geopend, die school, met de kinderen.

I-1: Die hebt u daar geopend?

G: Ja, met de kinderen; naar het Noordeinde heen gelopen.

I-2: En vanwaar naar Leiden naar de lagere school, want er was in Valkenburg toch ook wel een lagere school?

G: Een christelijke school, en later is er een openbare school gekomen.

I-1: Ja, want ik zat me af te vragen: hoe is die overgang befallen, want Valkenburg is altijd een heel streng christelijk dorp geweest?

G: Nou, ik heb het in het begin wel moeilijk gehad, maar later krijg je toch buurtjes waar je mee omgaat, en kinderen hebben vriendinnetjes. Nee, dat is allemaal wel goed gekomen. Ik kom nog steeds in Valkenburg bij de slager; even bijpraten. Want als ze dit huis neerzetten in Valkenburg ga ik zo weer terug naar Valkenburg.

I-1: Dus u hebt het er wel goed naar uw zin gehad?

G: Het was alleen..., de kinderen waren klein, de een lag in de wagen en ander zat er bovenop; ik mocht niet met de bus naar Leiden en ik had alles in Leiden. Dat mocht toentertijd niet, dus als ik naar mijn moeder of mijn schoonmoeder wilde, moest ik altijd met de kindervan uit Valkenburg lopen.

I-2: De kindervan mocht niet in de bus?

G: Nee, de kindervan mocht niet in de bus. Toen niet. Dus lopen naar Leiden.

I-1: Dus lopen vanuit Valkenburg naar Leiden. En de kinderen moest u met de fiets brengen naar de ELS-school?

G: Nee, toen had ik een autootje.

I-1: Dus iedere dag bracht u ze en haalde u ze. Zes jaar lang?

G: Ja, het laatste jaar heb ik ze geloof ik alleen laten gaan. Een angstige weg, de Valkenburgse weg.

I-1: Maar u hebt het wel aangedurfd?

G: Ja, je moet het een keer uit handen geven; ze krijgen vriendjes en vriendinnetjes. En dan gaan ze en je moet het overgeven.

I-1: En hoe is het met uw kinderen? Hoe was dat in die tijd? Deden ze het goed?

G: Ja, hoor, die hebben het goed gedaan. Ze hebben allebei op de Havo gezeten, en ze hebben alletwee een hele goeie baan, dus. Mijn jongste dochter zit op kantoor en mijn oudste dochter is tandartsassistente, dus.

I-1: En u hebt allebei een goed contact met ze?

G: Ja, gelukkig wel. En met mijn kleinkinderen gelukkig ook.

I-1: En met uw kleinkinderen ook? Want u hebt vier kleinkinderen, vertelde u de vorige keer.

G: Want die gaat nu donderdag met vakantie, maar die moet dan van te voren nog wel even bij oma komen.

I-2: En al die jaren in Valkenburg niet gewerkt, of op een gegeven moment...

G: Ja, ik ben op een gegeven moment wel gaan werken. Toen de kinderen alleen naar school konden, toen ben ik wel gaan werken. Toen ben ik het huishouden gaan doen bij oudere mensen. Om wat te doen te hebben.

I-1: En deed u dat voor een instelling?

G: Ja, voor een instelling. Toen zaten ze in de Rembrandtstraat. Dat je daar moest melden. En toen ben ik daar vandaan gegaan en toen heb ik dit beeldje gekregen. [Wijst ernaar]

I-1: En hoelang hebt u daar gewerkt?

G: Nou, toch wel een jaar of vijf, zes.

I-1: Oh, zo lang wel. En deed u dat met plezier?

G: De ene keer wel; dat lag toch een beetje aan de dames. Ja. Ik heb een dame gehad en die had ook een eigen autootje, en die ging ook alleen op vakantie naar Parijs, en dan zei ze tegen mij: "Ik zet de emmer buiten; om negen uur ben je hier". Ja, ik heb ook alles maar goed gevonden. "Om negen uur ben je hier en mijn auto staat hier aan de overkant. Dan kan je om negen uur beginnen om mijn auto schoon te maken". Dus dan lag ik om negen uur op mijn

knietjes om uit de Oranjegracht water te halen. Want 's ochtends om negen uur gingen daarnaast de gordijnen open om te kijken of ik er al was.

I-1: De burens keken of u er al was. Die waren ingeseind door die mevrouw om te kijken of u wel op tijd was?

G: [onverstaanbaar woord], achteraf denk je. Nou ja, goed.

I-1: Hebben we allemaal hoor, dat je achteraf denkt.

I-2: En u had geen sleutel van dat huis om binnen water te halen?

G: Nee, neen.

I-1: Dat moest uit de gracht?

G: Uit de Oranjegracht, ja. Of de auto veel schoner is geworden...

I-1: Ja, ik zit net te denken. [Gelach]

G: Maar ik heb mijn best gedaan.

I-2: Waar is de Oranjegracht?

G: Bij de Uiterstegracht.

[Door elkaar] Achter de Haarlemmerstraat. Allemaal nieuwbouw nu.

I-2: Maar dat nog helemaal vervuild.

G: Nee, toen stonden die nieuwe huizen er al. En die staan er ook al weer een aantal jaren [gebouwd rond 1975]. En ik geloof dat ze nu weer af gaan breken.

I-1: En uw man, wat deed hij in die tijd? Die was nog steeds boekhouder?

G: Die was nog steeds boekhouder en heeft jaren in het buitenland gewerkt. Oman, Qatar, Jemen en Cyprus; nou ja, noem maar op.

I-1: Hij werd uitgezonden?

G: Van kantoor moest hij daar de administratie daar doen, opbouwen. Ja, dat zou hij beter kunnen vertellen als ik, want ik had die twee kleine meiden natuurlijk. Dus ik was heel vaak alleen.

I-1: Dus de opvoeding kwam voor een groot deel op u neer?

G: Ja, en mijn schoonmoeder, die had ik achter me staan. [Lacht]

I-1: Op een prettige manier?

G: Ja.

I-1: Want daar kon u altijd op terugvallen en de kinderen waren ook erg op oma?

G: Ja, op oma he; helemaal gek waren ze.

I-1: En ook op uw ouders?

G: Nou, ietsje minder, want mijn ouders die hadden kleinkinderen hier in de buurt. Mijn schoonmoeder had nog twee kleinkinderen, maar die woonden helemaal in Delft, en dat was verder weg, dus ze had alleen die twee. Dus dat was ook anders.

I-1: En u sportte ook nog altijd in die tijd, want dat loopt er als een rode draad doorheen, de sport in uw leven.

G: Ja, tennissen deed ik nog. Nee, badminton, en toen ben ik daarna gaan tennissen.

Badminton deed ik 25 jaar lang.

I-2: En waar deed u dat?

G: In Voorschoten, in VBC.

I-1: In Voorschoten, want dat was een prettige vereniging?

G: Daar was een heerlijke vereniging en daar ging ik met mijn vriendin heen en dat was gezellig.

I-1: Ja, met z'n tweeën is dat gezelliger natuurlijk. En toen hebt u ook nog aan line-dancing gedaan?

G: Ja, maar, dat doe ik nog steeds, maar dat ben ik later gaan doen.

I-1: Dat bent u later gaan doen?

G: Ja, dat heb ik eerst in Valkenburg op de vliegbasis, waar nu Oranje, ja, Soldaat van Oranje [de musical, gespeeld wordt], daar in de buurt ben ik begonnen en van daar naar Valkenburg, dansen in Valkenburg, en nu zit ik in de Stevenshof.

I-1: En dat doet u dus nog steeds?

G: Ja, ook om het hoofdje goed te houden, he?

I-1: Kun je daar je hoofd goed mee houden?

G: Ja, je moet meetellen en passen onthouden en dat soort dingen.

I-1: En daar kent u natuurlijk ook veel mensen? Het is ook een gezelligheid? Want toen bent u vanuit Valkenburg weer terug verhuisd naar Leiden?

G: Ja.

I-1: En waar bent u toen terecht gekomen? Waarom bent u verhuisd? O, dat zijn twee vragen tegelijk.

G: Waarom zijn we verhuisd? Omdat we toch onze ouwe dag dag hier wilden slijten, in Leiden.

I-1: Want toen was uw man ondertussen met pensioen?

G: Ja, en hij had zijn voetbal hier en we hadden eigenlijk alles hier in Leiden. We hadden helemaal niks in Valkenburg.

I-1: U woonde daar, maar uw hele sociale leven speelde zich hier in Leiden af?

G: Ja, in Leiden; dus vandaar dat we toen weer terug zijn gegaan.

I-2: Naar dit huis?

G: Ja, naar dit huis.

I-1: En hoelang woont u hier nu alweer?

G: 23 jaar.

I-1: 23 jaar, dus net zolang als u in Valkenburg gewoond hebt. En wat hebt u hier allemaal, aan verenigingsleven, aan vrienden, aan kennissen?

G: Nou ja, wat ik al zei: badminton, tennissen.

I-1: Want dat doet u nog steeds?

G: Ja, op Zuid-west doe ik dat, en dan het line-dansen. En veel fietsen en veel wandelen, doe ik. Nog steeds.

I-2: Het is misschien wel een hele stap terug, maar een van de items die in haast alle interviews naar voren komen, zijn de herinneringen aan de oorlog. U hebt daar wel iets over verteld, over uw vader die brood uitdeelde aan kinderen, maar verder hebt u weinig herinneringen aan de oorlog, of?

G: Nou ja, de bevrijding heb ik dan wel meegemaakt.

I-1: Bewust meegemaakt, zodat u er zich nog iets van herinneren kan?

G: Ik weet nog wel dat de buurman [onverstaanbaar woord] en dat was een sigarettenwinkel en die mijnheer, ome Jozef noemden we die, en die is toen opgepakt.

I-1: Want?

G: Dat was een Jood.

I-1: En die is ook niet meer teruggekomen?

G: Nee, die hebben we nooit meer teruggezien.

I-1: En werd daar dan over gepraat?

G: Nee.

I-1: Daar werd niks over gezegd?

G: Nee, ja, de oorlog. Het bombardement op het station kan ik me nog een beetje herinneren. Licht herinneren, maar dat weet ik ook allemaal niet zo sterk meer en als er iets van eten op de straat viel, dat de mensen het gewoon van de straat op gingen eten. Van de straat af, dat is het enige eigenlijk. En de razzia's. Als we bij mijn vader in de bakkerij waren, en er kwam

een razzia, nou, dan moesten we gauw in de klerenkast springen natuurlijk als ze kwamen, want mijn vader was als de [onverstaanbaar woord] dat ze ons mee zouden nemen of zo.

I-1: Als klein kind?

G: Ja, als we mijn vader op gingen zoeken. Ja, boven had je een soort kleedruimte voor de mensen, en daar stonden die kasten met kleding en dan moesten we daar hard naartoe hollen en in kruipen.

I-1 en I-2: En die razzia's: dat was voor mensen die in Duitsland moesten werken?

G: Ja, ik heb geen idee, ik heb geen idee.

I-2: En dan werd de hele boel doorzocht, maar niet in de klerenkast?

G: Nee, ik denk het niet.

I-1: Want daar hebben ze u nooit gevonden?

G: Nee, gelukkig niet. Ja, en dan ook met die bombardementen. Want wij woonden op het Kort Rapenburg (ons huisnummer was 16) en dan moesten we de Kabeljauwsteeg in, want dat was onze deur eigenlijk.

I-1: Dat is aan de andere kant, he?

G: Ja, aan de achterkant, en dan gingen we buiten spelen, maar de mat tusen de deur, want als er zo'n vliegtuig over kwam, dan konden we hollend naar huis. Mat tussen de deur en op het toilet gaan zitten beneden.

I-1: Zo angstig was dat?

G: Ja.

I-1: En gebeurde dat vaak?

G: Dat die vliegtuigen over gingen? Ja, dat wel. En dat was heel angstig altijd.

I-1: En het station was gebombardeerd, zei u?

G: Ja, en daar kan ik nog wel een paar flinters van terug vinden. Dat zie je gebeuren, maar het kunnen ook dromen zijn, hoor. Zou ook zomaar kunnen.

I-1: Er werd ook over gepraat natuurlijk, dus het kan ook inderdaad zomaar zijn dat het een droom is. Dat weet u niet meer, dat verschil?

G: Nee.

I-2: Maar honger hebt u nooit geleden?

G: Nee, honger hebben we niet geleden.

I-1: U zat ook dicht bij het vuur, natuurlijk.

G: Ja. Precies. Mijn vader deelde alleen maar uit.

I-2: Want er werd wel brood gebakken in de oorlog?

G: Ja.

I-2: Ook in de laatste jaren?

G: Ja, ja. Die Duitsers moesten ook eten.

I-1: Maar alles kon nog aangevoerd worden? Want dat was natuurlijk vaak het probleem, dat de aanvoer niet meer lukte.

G: Ja, ze waren constant bezig.

I-1: Dat ging alsmaar door? En er moest ook aan de Duitsers geleverd worden?

G: Ja, dat denk ik wel. Daar werd weinig over gesproken zoals het allemaal in elkaar stak.

I-1: Ook achteraf niet meer?

G: Achteraf, neen.

I-1: Nee, er is nooit meer over gepraat?

G: Nee, heel weinig.

I-1: Waren uw ouders erg bang in de oorlog?

G: Nou, mijn moeder wel. Mijn vader was meer een man van: wat kan mij gebeuren, weet je wel. Mij laten ze wel gaan.

I-1: Beetje stoer?

G: Ja, die was wel stoer.

I-2: En die hoefde ook niet naar Duitsland omdat die voor zijn werk belangrijk was of zo?

G: Nee, nee. Mijn vader was wel zo stoer, dat heb ik ook verteld, dat ze bij mijn oom Pander warm water gingen halen, 's avonds laat, bij de fabriek, en dan terug liepen, met een slee dan toentertijd, de ketels erop, en dan in bad bij de familie Pander met z'n allen. Want die hadden een bad en dan konden we daar heerlijk in bad. En dan konden we vanuit de fabriek, en het was niet koud als ze terugkwamen, hoor. [Gelach, onverstaanbare zin].

I-1: Maar wat was daar het stoere aan? Het was eigenlijk verboden?

G: 's Avonds laat, op straat, dat kon niet.

I-1: O nee, dat kon niet. Maar dat deed uw vader gewoon? Dus hij had een heel groot hart en hij was ook nog eens heel stoer.

G: En dan zei hij dat hij banketbakker was en dan lieten ze hem wel gaan hoor. Ja, belangrijk voor de lui, he?

I-1: Wat zijn de dingen waarvan u zelf zegt: daar zou ik ook nog wel eens iets over willen vertellen.

I-2: U had het veel over winkels?

G: Daar heb ik pas. . . wij zitten veel bij La Plancha in de Morsstraat, de Spanjaard. En daarnaast in de Morsstraat had je de winkel van de LBF [nr. 53], en toen zei ik tegen hem: "Dat was toen de winkel van de LBF". En je kijkt omhoog en dan heb je nog steeds een raam, glas in lood, nog steeds het woord LBF en dat vind ik zo leuk. En dan op de Korevaarstraat heeft er een zaak van de LBF gezeten, op de hoek van de Hoefstraat, daar zit nu zo'n schilderijenwinkel. En op de [Korte] Mare zelf, dus aan de overkant van de fabriek [aan de Nieuwe Mare 1], had je een winkel. Ja, meer niet geloof ik. Nee.

I-1: En dat waren zaken van de LBF en dan huurden mensen zo'n winkel?

G: Ja, daar stond dan iemand in.

I-1: En daar had uw vader een soort supervisie over?

G: Nou, nee, die was alleen voor de banketbakkerij.

I-2: Andere winkels in Leiden, bijvoorbeeld op de Haarlemmerstraat, want daar woonde u tenslotte vlakbij, hebt u daar nog herinneringen aan? Dat u zegt: daar gingen we altijd naartoe of...

G: Nou, op de Haarlemmerstraat had je een winkel, die ruik ik nog zo, maar ik weet niet meer precies hoe ze heetten, en daar gingen we altijd petroleum halen. En daar verkochten ze ook die Sunlightzeep, en wat verkochten ze er niet? En van die kwastjes.

I-2: De winkel van Sinkel?

G: Ja, zoiets. Maar dat was op de Haarlemmerstraat. En dan had je Hoogeveen vroeger, die babyzaak, waar nu Prenatal zit [mej. A.J.M. Hoogeveen, nr. 9], en Gejo, is daar ook begonnen, aan die kant he, de kousenzaak. Later is die ook naar de overkant gegaan. Voortman had je daar, die ijzerwinkel [? IJswinkel? Dan A. Voortman, nr. 20], en Buurman, de bloemenwinkel, die zat ook op de Haarlemmerstraat. Je had ook een katholieke school op de Haarlemmerstraat. Dat weet u misschien ook nog wel.

I-1: Ja, ja.

G: Ja, wat had je nog meer voor zaken? Voor bijzondere zaken. Ja, de Prinsessekade, waar Mineke [dat is de vrouw die haar aangemeld heeft, 1-1] heeft gewerkt, van Swerus [M.L., later J. en C. Sweris, "De Boeckhalle", Prinsessekade 4].

En dan had je bij ons aan de overkant Ginsbergen, de boekenzaak [Jakob Ginsberg, weggevoerd in de oorlog, nr. 17]. En naast ons [E.] De la Bijde [nr. 18], die verkochten tassen en oorbelletjes. Je kreeg eerst de bank op de hoek [nr. 20, Noordhollandsche Landbouw Crediet N.V., later Slavenburg], dan kreeg je De la Bijde en dan kreeg je onze winkel, daarnaast had je Koolvink, de sigarettenwinkel [nr. 14, Filiaal N.V. P.H. Korlvinke & Co] en

daarnaast zat een tijdschriftenwinkel, hoe die heet, weet ik niet meer, en daarnaast zat toen, nee, niet Palthe, Stoeke, de stomerij [nr. 12, Winkel Leidsche Stoomerij en Ververij Stoeke] en dan kreeg je De Nie [fa. Jan de Nie & Zn.] op de hoek. [Door elkaar gepraat] En in dat pand aan de overkant, hoek Noordeinde, had je toentertijd een tandartsenpraktijk zitten [nr. 19, Polikliniek der Leidsche Tandheelkundige Vereeniging].

I-1: En naderhand had je daar zo'n hele mooie bloemenzaak?

G: Van Crama. Dat is daarna gekomen.

I-1: En eerder zat er een tandarts?

G: Ja, dat weet ik nog. Want helemaal in het nokje woonde een oudere dame en als die dan naar de tandarts moest, dan kwam ze naar beneden: "Als jullie klaar zijn, dan krijgen jullie een snoepje". Dat mocht natuurlijk niet. [Hartelijk gelach]

I-1: Maar als je dat zo bekijkt, dan is er ontzettend veel veranderd in dat gedeelte.

I-2: Op het Noordeinde ook, denk ik.

G: Ja, op het Noordeinde ook.

I-1: In uw leven hebt u dat zien gebeuren eigenlijk, van heel veel winkels naar heel veel minder winkels.

G: Ja, want in op het Noordeinde had je aan het begin die zaak waar ze hengels verkochten, en simmetjes, ja, dat had ook een speciale naam. Daarnaast had je Van Zelst, een lampenwinkel, en daarnaast had je de melkwinkel van Menken.

I-1: Dat is helemaal veranderd dus?

G: Het portiek van de Nova, als ik daarin kijk, dan denk ik: jullie zaten hier. Dat was een winkel, maar die was in tweeën verdeeld ook. Aan die kant en aan die kant. En de Nova was zo'n winkel waar je kopjes en van alles kon krijgen. [Noordeinde 43]

I-1: Bestaat allemaal niet meer?

G: Nee, je hebt nog maar weinig winkels tegenwoordig.

I-1: Als ik nog even terug mag gaan, want u hebt gezegd dat u op volwassen leeftijd in de Remonstrantse kerk gedoopt bent, en daar kwam u door die tante omdat u het wel interessant leek, en hebt u daar nog een tijdlang gekerkt of hoe is dat verlopen in uw leven?

G: Toen ik eenmaal getrouwd was, ben ik daar niet meer naartoe gegaan.

I-1: O ja, want uw schoonmoeder was er erg op tegen.

G: Nee, toen ben ik niet meer naar de kerk gegaan. Ik houd nog erg veel van orgelmuziek, dat vind ik wel mooi, maar nee.

I-1: Maar verder hoeft het niet meer.

G: Nee.

I-1: En dat was eigenlijk omdat uw schoonmoeder fel anti was?

G: Ja.

I-1: En is dat iets waarvan u naderhand zegt: nou, daar had ik eigenlijk...

G: Nee hoor, daar heb ik geen spijt van.

I-1: Daar hebt u geen spijt van, dat ging voor uzelf zo heel gewoon zo.

G: Ik ging gewoon met die tante naar de kerk en dat vond ik gezellig. Dat vond ik mooi. Zingen en bijzonder, ja.

I-1: En hebt u daar ook nog vriendinnen of kennissen aan overgehouden?

G: Nee, een vriendinnetje heb ik eraan overgehouden, maar die heb ik ook al jaren niet meer gezien, van Schrijvers; misschien zegt u dat wat?

I-1: Nee, nee.

G: Want later is de Remonstrantse kerk natuurlijk naar de Hooglandse Kerkgracht verhuisd. Daar heb ik nog op catechesatie gezeten. Op de Hooglandse Kerkgracht.

I-1: Nu de Lutherse kerk?

G: Nu de Lutherse kerk, ja, zou zomaar kunnen. Dat weet ik niet, maar daar heb ik op catechesatie gezeten. Met Anneke Schrijvers ook. Want haar vader was koster van de kerk [W. Schrijver, koster, woonde Hooglandse Kerkgracht 34].

I-1: Dus u hebt ook nog op catechesatie gezeten?

G: Ik heb alles doorlopen.

I-1: Hoe kwam het dat uw schoonmoeder zo anti was, of weet u dat niet?

G: Ik denk door het verdriet van haar man toentertijd en ook die oorlogsperiode en alles bij elkaar. Ze geloofde er niet meer in.

I-2: Want die is toen overleden, haar man?

G: Toen hij [wijst naar haar echtgenoot] drie jaar was. En hoe oud ben jij nu?

[Onverstaanbaar antwoord] [Herman Vermeer geb. op of kort voor 2-1-1941]

I-1: En ze is al die jaren alleen gebleven?

I-2: En die man is in de oorlog overleden? Of had het niks met de oorlog te maken?

G: Nee, het had niks met de oorlog te maken.

I-1: En ze heeft al die jaren die twee jongens alleen opgevoed?

G: En dan lagen ze in hun bed te gillen: “Honger, honger” en er was gewoon niks.

I-1: Want die moeder, waar moest die van leven?

G: Ja, dat is een goeie vraag. Ja, van minima, he Herman? Ja echt, als je die verhalen hoorde, je hebt ook... Toen haar man nog leefde, kreeg ze nog wel eens goud enzo. Hij heeft die koffietent gehad. [Loopt weg om een foto te halen. Laat foto zien]

G: Zegt u dat wat?

I-1: Waar was die koffietent?

I-2: Ja, ik zit me ook af te vragen.

G: Dit is de Singel.

Haar echtgenoot valt in: Het Schuttersveld.

G: Rijsburgerweg. Hierachter had je de school staan. Als je nu van molen De Valk de brug over gaat, dan...

I-1: En die is er nog altijd.

G: Nee, hij zit aan de overkant. [Wijst naar de foto] En dit is dan zijn vader en zijn oudste broer.

I-1: En zijn moeder?

G: En zijn moeder.

I-1: Wat een mooie foto, trouwens; heel bijzonder. Maar dat was dus heel arm, want er was dus eigenlijk geen inkomen; de Bijstandswet was er nog niet.

G: Mijn schoonmoeder had het heel arm, maar alle twee die jongens [Andries jr. en Herman] ook nog laten studeren. Ik heb echt bewondering voor haar.

I-1: En wanneer is uw schoonmoeder overleden?

G: Mijn schoonmoeder, poeh.

[Echtgenoot valt in:] in '87.

I-1: Alweer geruime tijd geleden. Maar daar hebt u veel van gehad, denk ik.

G: Ja, en nog, als ik er aan denk. Want ik woonde in Valkenburg en mijn schoonmoeder, toen werd ik gebeld door mijn moeder, want mijn moeder woonde boven mijn schoonmoeder.

Toen werd ik gebeld: “Je moet komen, want het gaat niet goed met je schoonmoeder”. Dus toen ben ik gegaan, stond haar mond helemaal scheef enzo. En toen zei de dokter: “Ze moet naar het ziekenhuis”, maar toen ze ik: “Nee, je laat haar hier, ze gaat niet naar het ziekenhuis, ik ga ze verzorgen”. Maar toch, ze is eigenlijk nooit meer teruggekomen. Want vandaar is ze naar Zuydtwijck gegaan. Nou, toen kwam ze helemaal niet meer terug, maar elke dag ‘s avonds vanuit Valkenburg ben ik ze gaan halen, met de auto natuurlijk, in de hoop dat ze weer op zou knappen. Want als de telefoon ging, dan zei ik tegen haar: “Neem jij maar op”.

Maar ze kon niet meer praten ook. Afasie. En toen werkte ik dan en toen fietste ik voorbij Zuydtwijck. Ik denk: zal ik nu langs gaan of naar huis gaan, even appeltje halen, en fiets ik weer terug. Had ik dat nou maar gedaan, was ik nou maar gelijk... Want toen ik thuis kwam, werd ik gebeld: "Ze is overleden". Maar elke avond ben ik haar gaan halen en ik bracht haar natuurlijk terug, lag ik haar in haar bed en ...

I-1: U hebt heel veel voor haar gedaan? Dat betekent ook hoeveel u om haar gaf, eigenlijk.

G: Ja.

I-1: En u had ook waardering en bewondering voor haar dat ze in die moeilijke omstandigheden twee kinderen had grootgebracht?

G: Zeker, en hoe, he. Want alle twee hadden ze een goeie baan. Maar ze gaf ook niks om zichzelf. Als de kinderen nou maar te eten hadden en kleding en zo...

I-1: Dat was het belangrijkste.

I-2: Was er nou nog enige sociale voorziening waardoor ze toch nog te eten had of...

G: Nou, later heeft ze steun gekregen, he.

[Echtgenoot valt in:] vroeger heette dat steun.

I-1: De Armenwet, ja, nu de Bijstand.

Echtgenoot: De steun was niet officieel geregeld, en toen ik ging verdienen, kon ik het geld zo inleveren, want dat werd ingehouden op de steun die mijn moeder kreeg. [Echtgenoot zegt iets over AOW en AWW en noemt jaartallen]

I-1: Toen werd het beter?

Echtgenoot: Toen kreeg mijn moeder het voor haar gevoel goed.

I-1: Beter dan ze het ooit gehad had, eigenlijk? Maar thuis hebt u niet veel armoe meegemaakt, integendeel eigenlijk: er kon altijd ook nog voor andere mensen gegeven worden.

G: Nee, niet dat ik me kan herinneren. Kijk, mijn moeder had natuurlijk ook niet veel om uit te geven. Die moest er ook voor sparen als ze ...

I-1: Maar er was genoeg te eten?

G: Ja, mijn vader had natuurlijk gewoon een salaris.

I-1: Maar bij uw schoonmoeder hebt u echte armoede meegemaakt?

G: Nou, ik niet.

I-1: Nee, maar uw man. Zijn er verder nog dingen waarvan u zegt: "Daar wil ik ook nog iets over zeggen?"

G: Nee, ik zou het niet weten. Ik heb al zoveel gezegd.

I-1 aan I-2: Hebt u nog vragen?

I-2: Nou nee, hoogstens, maar dat is ook al een beetje aan de orde geweest, uw grootouders. U vertelde dat uw grootouders op de Hoge Rijndijk woonden?

G: Ja, dat waren kruideniersmensen. En mijn Ome Piet heeft dan de zaak overgenomen.

I-1: En u kon dan in dat huis komen wonen als u het eerst helemaal op zou knappen om dan vervolgens door de vloer te zakken.

I-2: En uw grootouders van de andere kant?

G: Ja, er was een opoe, en een oom, die was een vrijgezel en die was bij opoe in. [vader Daniel Zaalberg jr. was geb. 21-11-1904 als zoon van Daniel Zaalberg sr., blikslager, en Johanna Zwaan. Die waren getrouwd 3-5-1899; hij zoon van Hermanus Z. en Trijntje Nieuwenhuize; zij dochter van Adrianus Zwaan en Neeltje Minnee en geboren te Valkenburg. Daniel jr. overleed 26-7-1980 in De Parelvisers, Bizetpad]

I-2: Zijn er nog bijzondere beroepen geweest, dingen waarvan je zegt: dat bestaat nu helemaal niet meer? Want dat willen wij natuurlijk graag horen.

G: Nee, dat weet ik niet.

I-1: En de opa en oma die op de Hoge Rijndijk woonden, waren de ouders van uw... ?

G: Van mijn moeder [Cornelia Lacourt, geb. 11-10-1906, overl. 1-1-2003].

I-1: En de ouders van uw vader, waar woonden die?

G: Hij heeft drie moeders gehad, ja, hij heeft geen leuke jeugd gehad, en die kenden wij niet. Nee, nooit gezien. Die twee andere jongens waren al overleden. Een is er nog blijven leven, die hebben we ook een keer gezien.

I-1: Want uw vader ging niet met ze om? Hij was ook niet het eigen kind van die moeder?

G: Nee, maar dat weet ik niet.

I-1: Want daar werd niet over gesproken?

G: Nee, ik weet . . . ze waren met vier jongens, thuis ja. De een is gesneuveld in de Javazee, en die anderen zijn zomaar overleden toen, tenminste op latere leeftijd.

I-2: En daar had uw vader nog wel contact mee?

G: Mijn vader had met twee broers een heel goed contact.

I-2: Met zijn vader niet?

G: Nee, met zijn vader niet; hij zal wel een vader gehad hebben. [Gelach]

I-1: Daar hebt u nooit van gezien of... Er werd ook nooit over gepraat hoe dat nou precies in elkaar zat?

I-2: En bij uw huwelijk was er niemand van die kant?

I-1: Maar het gaf geen gedoe. Er werd niet over gepraat, maar het gaf ook geen gedoe?

G: We wisten niet beter. We hadden alleen een opa en oma van ...

I-1: En u werd ook niet nieuwsgierig toen u ouder werd, van: hoe zit dat nou toch?

G: Ik denk dat we het wel een keer gevraagd hebben, maar daar kon hij zelf ook geen antwoord op geven.

I-1: Want hij wist het zelf ook niet?

G: Nee, ik denk het niet. En nu kan ik het helemaal niet meer vragen.

I-1: Nee, op een gegeven moment houdt het op, dan kun je het aan niemand meer vragen.

G: Je hebt vaak dat je zit te denken: dit of dat je dit nog wel eens had willen vragen of dat, maar dan kan het niet meer.

I-1: U hebt genoeg kunnen vertellen?

G: Ik wel.

I-1: Wim, heb jij nog dingen?

I-2: Nee, ik zit terloops nog even in de checklist te kijken, maar ik gok dat we alles wel zo'n beetje doorgenomen hebben.

I-1: Dan wou ik het interview beëindigen.

[Interview wordt stopgezet]

Foto bevrijdingsfeest:

